

УДК 331.5.024.54:353

О.В. ТАРАСЕВИЧ, канд. екон. наук, доцент, в. о. завідуючого відділом
Інститут економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ

РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

Ключові слова: трудові відносини, міські агломерації, соціальний розвиток, економічний розвиток, система управління міськими агломераціями, трудові ресурси.

У статті розглянуто проблему формування трудових відносин в умовах розвитку міських агломерацій. Показано переваги таких територіальних утворень у сфері розвитку соціально-трудова відносин. Зроблено висновок, що сучасні соціально-орієнтовані трудові відносини створюють умови для соціального та економічного розвитку міських агломерацій в Україні. Обґрунтовано необхідність удосконалення законодавчої та інституційної баз їхнього розвитку, розробки механізмів формування трудових відносин в Україні на основі вивчення та впровадження зарубіжного досвіду.

Однією з невирішених проблем соціально-економічного розвитку міських агломерацій в Україні є недостатня концептуальна розробка механізму формування трудових відносин, оскільки трудові відносини органічно пов'язані з ефективністю функціонування міської економіки і є не тільки економічною, але й достатньо гострою соціальною проблемою. Процеси формування трудових відносин в умовах соціально-економічного розвитку міських агломерацій повинні бути визначені чіткіше як у суто теоретичному, так і в науково-практичному аспекті. В Україні на державному рівні сьогодні відсутня широкомасштабна програма соціально-економічного розвитку міських агломерацій на найближчу перспективу. Низка міст України самостійно розробляють і намагаються реалізувати перспективні стратегії економічного розвитку з урахуванням соціального захисту населення міст, які входять до складу міських агломерацій, з метою забезпечення зростання рівня добробуту людей. Необхідність удосконалення заходів у сфері регулювання зайнятості для стимулювання економічного зростання та підвищення рівня життя населення, недостатня наукова розробка цієї проблеми визначають актуальність теми нашого дослідження.

З урахуванням світового досвіду в Україні повинна бути напрацьована національна стратегічна програма формування нових трудових відносин в умовах розвитку міських агломерацій в Україні із урахуванням вимог соціально орієнтованої ринкової економіки. Глобальною цільовою установкою цієї програми виступає розширення наявних і створення нових механізмів формування трудових відносин на підприємствах міст, що входять до складу агломерацій, з метою випуску ними експортної конкурентоздатної продукції.

Теоретичні й практичні дослідження проблем формування соціально орієнтованих трудових відносин на сучасному етапі соціально-економічного розвитку міст України знайшли своє віддзеркалення в працях вітчизняних учених. Ним приділяли увагу В.М. Геєць, Е.М. Лібанова, Д.П. Богиня, О.С. Головачов [1–4], С.І. Дорогунцов, С.І. Бандур, А.М. Колот, С.П. Калініна та ін. Теоретичну й методологічну основу нашого дослідження склали фундаментальні праці з проблем ринку праці та зайнятості населення зарубіжних науковців, зокрема А. Сміта, П. Самуельсона, Дж. Кейнса, Д. Рікардо, А. Маршалла, А. Оукена, М. Фрідмана, М. Вебера, Ж.-Б. Сея та ін. З урахуванням сучасного зарубіжного досвіду проблема формування нових трудових відносин у містах, що входять до складу агломерацій, вимагає подальших досліджень і практичних рішень.

Метою статті є дослідження стану та перспектив формування ринку праці в умовах соціального та економічного розвитку міських агломерацій в Україні.

Аналіз економічної ситуації в Україні показує, що деякі механізми регулювання ринку праці в містах, які входять до складу агломерацій, уже створено, але повноцінного цивілізованого ринку ще немає. Причиною цього є глибока економічна криза, що виникла внаслідок проведення антитерористичної операції в східних регіонах, яка пронизує всі ланки та механізми суспільного виробництва й характеризується глибокими диспропорціями та розбалансованістю економіки, спадом виробництва майже в усіх галузях господарства, значним вивільненням робочої сили, зростанням незайнятості та безробіття, підвищенням цін, інфляцією. Тому, розв'язуючи проблеми стабілізації економіки, без якої зараз неможливий прогрес у створенні ринкового господарства, доцільно вивчати та розробляти шляхи формування сучасних трудових відносин, використовуючи зарубіжний та вітчизняний досвід. Отже, потрібна науково обґрунтована державна політика для створення умов ефективного функціонування механізмів нових, соціально орієнтованих, трудових відносин.

Трудові стосунки охоплюють різноманітні сфери та ланки суспільного виробництва. Вони функціонують і в межах підприємства, і поза ним. Не менш важливими є також про-

блеми інфраструктури міських агломерацій, які виникають в умовах сучасного формування трудових відносин. Нові соціально орієнтовані трудові відносини мають формуватись на основі забезпечення зайнятості та скорочення безробіття, законодавчого регулювання трудових відносин, соціального захисту, соціального партнерства, включаючи колективно-договірне регулювання за участю профспілок роботодавців і держави, пенсійного забезпечення із повним дотриманням Господарського кодексу України.

В основу вирішення проблеми формування трудових відносин у міських агломераціях покладено теоретичне припущення про те, що головні соціально-господарські та економіко-правові питання відтворення робочої сили в ринкових умовах, як і суспільного продукту взагалі, мають вирішуватись в Україні приблизно так, як і в інших країнах, виходячи з об'єктивних закономірностей науково-технічного прогресу, демократичної системи управління виробництвом і суспільством, дотримання норм права, товарно-грошових відносин. Проте в питаннях формування трудових відносин у міських агломераціях треба враховувати також і місцеві особливості, галузеву та територіальну структуру господарства, рівень розвитку національної економічної системи, традиції в системі, рівень розвитку соціального партнерства, робочої сили тощо.

Рішення актуальних проблем ринку праці й зайнятості передбачає проведення більш активної політики держави та органів місцевого самоврядування у сфері галузевої, професійно-кваліфікаційної та територіальної структури цього ринку. Отже, можна відзначити: у сучасних українських умовах необхідно підвищити значення такого напрямку регулювання зайнятості, як створення робочих місць, які сприяють розвитку людського потенціалу. Досягнення цієї мети буде сприяти розвитку інтеграції зусиль усіх суб'єктів ринку праці, приватних роботодавців, кадрових агентств, місцевих і загальнодержавних органів влади на основі політики ліквідації кадрового «голоду» на затребувані сучасним ринком праці спеціальності та підвищення рівня і якості підготовки працівників.

Як відомо, одним з основних факторів, що визначають потенціал розвитку міської ринкової системи, зокрема, можливості розвитку

конкурентних механізмів на ринку праці та ефективної інтеграції ринку праці в соціально-економічну систему міста, є розвинені системи працевлаштування населення та підготовки робочої сили. Ці системи повинні враховувати соціально-економічні особливості життєдіяльності різних груп населення агломерації й використовувати потенціал такого невід'ємного атрибуту функціонування ринкової економіки, як наявність значної диференціації населення у рамках міської агломерації за рівнем розвитку робочої сили, а, відповідно, і пропозиції праці [1–3].

Ринкові трансформації, які відбулися в економіці України протягом останніх двох десятиліть, були пов'язані зі становленням структур ринків праці й капіталу, виникненням капіталістичної економіки, зміною галузевої структури виробництва. Поява відкритих форм безробіття й перетворення трудових відносин є їхнім природним наслідком. У сучасний період форми й способи працевлаштування, обсяг попиту на працю та недостатня професійна підготовка працівників сприяють виникненню масового безробіття й періодичного підвищення його рівня. Формування та вдосконалення функціонування ринку праці, досягнення ефективної зайнятості населення стали важливими загальнодержавними завданнями.

У загальній системі трудових відносин одне з центральних місць посідає соціально-економічний механізм регуляції ринку праці, який є системою взаємодії елементів і методів впливу на політику зайнятості шляхом використання економічних, правових і соціальних засобів управління населенням країни. На думку О.С. Головачова, «...ринок праці, на якому формуються трудові відносини, є системою виробничих відносин працівників (власників робочої сили), підприємців (працедавців) і держави з приводу обміну індивідуальної здібності до праці на фонд життєвих засобів, необхідних для відтворення робочої сили й розміщення працівників у системі суспільного розподілу праці відповідно до законів товарного виробництва й обороту» [4, С. 96].

Найважливішою серед широкого кола організаційно-економічних і соціально-політичних проблем, обумовлених ситуацією, що склалася сьогодні в економіці України, є проблема зайнятості трудових ресурсів, яка виникла внаслідок виробничої та соціальної кризи.

Зайнятість є найуразливішим місцем у системі ринкових відносин, оскільки саме через цю сферу наочню висвітлюються всі економічні й соціальні суперечності, визначаються ефективність виробництва та умови життя громадянина будь-якої країни.

Переваги міських агломерацій, такі як можливість забезпечення концентрації ресурсів на найважливіших напрямках розвитку, ширші можливості залучення та розвитку кадрів, раціональне використання наявної інфраструктури, є властивими для об'єднаних громад, що створюються в процесі реформи місцевого самоврядування, консолідації територіальної основи. Нові можливості територіальних громад, що входять до міських агломерацій, відіграють ключову роль у економічному розвитку держави у зв'язку з розвитком системи місцевого самоврядування та прийняттям законів України «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики» [5–8].

У формуванні основи економічного розвитку міських агломерацій визначальну роль відіграє оптимальне поєднання ресурсів, процесів їх перетворення та отримання результатів. Ресурси розвитку міських агломерацій — це матеріальні та нематеріальні показники території, які можуть бути використані в господарській діяльності: природні ресурси, виробничий потенціал та виробничі потужності, розташовані на даній території. Потенціал складається з ресурсних можливостей і організаційних дій з використання можливостей, які впроваджуються на основі інформації про ресурси. При цьому потрібна інформація про наявність ресурсів, їхню вартість, способи використання, а також про умови економічної діяльності. Таким чином, вирішення основного завдання органів місцевого самоврядування щодо підвищення рівня та якості життя має бути спрямованим на формування умов економічного розвитку території й організацію процесу спільного управління ресурсами, що територіально знаходяться в межах міських агломерацій, з власниками цих ресурсів [9].

Під міською агломерацією розуміємо групу близько розташованих міст, селищ та інших населених пунктів з тісними трудовими, культурно-побутовими, виробничими зв'язками. Відповідно до українського законодавства,

міська агломерація не є новою адміністративно-територіальною одиницею, а являє собою організаційне утворення, яке складається з кількох територіальних громад, що мають на меті спільну реалізацію функцій місцевого самоврядування. Як об'єкт управління міські агломерації є складними динамічними, поліструктурними, багатофункціональними, організаційно-економічними просторовими системами, що самоорганізуються, концентрують значні обсяги ресурсів і серйозно впливають на розвиток регіонів та економіки країни в цілому. Тому вони потребують розробки особливих підходів до вирішення проблем управління їх функціонуванням та розвитком [10].

Розвиток міської агломерації як динамічної системи, що самоорганізується, здійснюється у двох формах: еволюційний та ініційований розвиток. У процесі еволюційного розвитку здійснюється рух від індустріальної до розвинутої постіндустріальної агломерації. Агломерація при цьому проходить етапи від переважання базової функції промислового виробництва через зростання сектору послуг, поєднання торгової, житлової та виробничої нерухомості до активного будівництва у глобальну ієрархію міських центрів [11].

Ініційований розвиток включає обґрунтування, ухвалення та реалізацію управлінських рішень щодо зміни кількісних та якісних параметрів агломерації та її складових. При цьому враховуються такі чинники розвитку: наявність природних ресурсів, зручне географічне розташування, чисельність населення, його культурні та моральні цінності; розміри інвестицій; участь у міжнародній торгівлі, людський капітал і його накопичення, науково-технічний прогрес, підвищення якості життя населення, створення умов для розвитку послуг як для населення, так і для бізнесу. Одним із важливих чинників соціально-економічного розвитку міської агломерації є виробнича, соціальна, інституційна інфраструктура. Найважливіша роль належить виробничій інфраструктурі — транспорту, зв'язку, матеріально-технічному постачанню, об'єктам електроенергетики [12].

Таким чином, управління ініційованим розвитком міської агломерації повинно здійснюватися з урахуванням певних закономірностей щодо забезпечення ефективного розміщення виробництва, ринкової спеціалізації та комп-

лексного використання потенціалу, раціонального розподілу праці.

За сучасних умов економічного розвитку міст доцільно використання моделі взаємодії державного, приватного й ринкового регулювання зайнятості трудових ресурсів міських агломерацій. Суть тристоронньої інтеграції, яка пропонується в моделі, полягає в поєднанні державного, макроекономічного регулювання з приватним регулюванням на мікрорівні для досягнення паритету між попитом і пропозицією та з метою спільного протистояння негативним тенденціям у розвитку ринку. Запропонована модель інтеграції є більш перспективною порівняно з класичною, кейнсіанською або монетаристською, оскільки зменшує рівень безробіття, збільшує кількість зайнятого працездатного населення й дозволяє повніше використовувати резерви трудових ресурсів на місцевому і на рівні агломерації. Ця модель враховує, що у системі регуляторів ринкової економіки наявні як ринкові регулятори, що діють незалежно від бажань держави, підприємств, людей, так і неринкові, які розробляються органами державного управління й обов'язкові для використання в господарській діяльності (рисунок).

Логіко-структурна модель функціонування й розвитку ринку праці як елемента соціально-економічної системи міської агломерації може бути використана в ролі інструмента моніторингу регуляторної політики трудових відносин. При цьому вона повинна передбачати три рівні взаємозв'язків: основний рівень ринкової структури соціально-економічної системи міської агломерації (взаємодія ринку благ, праці, грошей, землі); рівень взаємодії спеціальних соціальних структур із ринками соціально-економічної системи міської агломерації (взаємодія ринку праці із системами працевлаштування та підготовки кадрів); рівень взаємодії інтересів суб'єктів ринку праці.

За допомогою логіко-структурної моделі розвитку ринку праці міських агломерацій можливе вирішення таких завдань: 1) формування блоку основних проблем функціонування системи; 2) формування цільового блоку, відповідно до виявлених проблем; 3) формування блоку альтернативних варіантів напрямів досягнення цілей; 4) формування блоку засобів досягнення цілей за напрямками; 5) фор-

Логіко-структурна модель функціонування та розвитку ринку праці як елемента соціально-економічної системи міської агломерації

мування блоку очікуваних результатів модернізації системи.

Таким чином, розгляд ринку праці як складового елемента соціально-економічної системи ринкового середовища міської агломерації дає можливість дослідити напрями взаємодії та взаємовпливу різних ринків соціально-економічної системи на процеси формування та функціонування суб'єктів економічних відносин з точки зору оптимізації ринкового середовища міської агломерації. Тоді може бути доведеною необхідність здійснення дворівневої регуляторної політики, спрямованої на розвиток ринку праці. Це, по-перше, підтримка саморозвитку та регулювання основних параметрів систем працевлаштування та підготовка кадрів із погляду саморозвитку ринкових відносин на ринку праці. По-друге, необхідним є державне регулювання якісних і кількісних параметрів розвитку ринку праці, а також регуляторна політика, спрямована на підтримку ефективних методів такого регулювання. Запропонована модель взаємодії державного, приватного й ринкового регулювання зайнятості трудових ресурсів повинна забезпечити оптимальний баланс попиту та пропозиції на ринку праці місцевого рівня, і рівня агломерації. Вирішення актуальних проблем ринку праці та зайнятості в Україні передбачає проведення більш активної політики держави та органів місцевого самоврядування в області

галузевої, професійно-кваліфікаційної й територіальної структури всього ринку, тому що за сучасних умов у нашій державі необхідно підвищити значення такого напрямку регулювання зайнятості, як створення робочих місць, що сприятимуть розвитку людського потенціалу. Під час обґрунтування перспективної економічної та соціальної політики особливу увагу потрібно приділяти вибору заходів із забезпечення ефективної зайнятості населення, для чого доцільно мати розвинену систему прогнозування зайнятості населення у кожному місті, яке входить до складу агломерації, з урахуванням усіх його особливостей, та ефективну систему освіти, підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів, що відповідає вимогам розвиненої соціально орієнтованої ринкової економіки.

Для регуляції трудових відносин в Україні в першу чергу потрібно прискорити розробку проєктів концепцій, законів і нормативних актів, необхідних для практичного використання на місцях; широкого арсеналу заходів щодо податкової, соціально-економічної й фінансово-кредитної політики, спрямованих на структурну перебудову виробництва, створення нових підприємницьких структур, розвиток малого та середнього бізнесу, підтримку рівня попиту на ринку праці, заохочення підприємств до збереження й збільшення чисельності працівників. Важливе значення має зниження по-

даткового навантаження на заробітну плату за основним місцем роботи й за сумісництвом, зменшення відрахувань із фонду заробітної плати підприємства, вживання заходів щодо запобігання падінню обсягу виробництва.

Значною є роль держави в підтримці й підвищенні купівельної спроможності заробітної плати. Це забезпечується, зокрема, за допомогою захисту зарплати від інфляції через механізм індексації. Проте зростання інфляції в Україні не супроводжується відповідною корекцією зарплат через її індексацію, індексації підлягають грошові доходи громадян у розмірах, що не перевищують величини межі малозабезпеченості. Це негативно впливає на платоспроможний попит, що, у свою чергу, призводить до падіння обсягу виробництва. Індексацію зарплат залежно від рівня інфляції треба використовувати як інструмент її гальмування, оскільки і цей метод припиняє падіння купівельного попиту населення, а отже, і зниження обсягу виробництва, проте навіть у розвинених країнах механізм індексації зарплат не повністю компенсує підвищення цін на споживчі товари й послуги.

У зв'язку із цим назріла необхідність удосконалення податкової системи, починаючи з перегляду державної політики оподаткування доходів громадян. Податкова регуляція трудової діяльності повинна бути побудована так, щоб вона стримувала надмірно високі доходи, але не ослаблювала мотивацію до праці. Для цього дуже важливе значення має здійснення переходу від фіскальної до стимулювальної податкової політики та забезпечення стабільності законодавчої правової бази. Доцільно визначити порядок перегляду податкової соціальної пільги, підвищення її розміру, який не може бути меншим за реальний прожитковий мінімум.

У багатьох вітчизняних підприємств сьогодні бракує коштів як для техніко-економічного розвитку, так і для підвищення заробітної плати, що пов'язано з відносно великим відсотком сукупних податкових відрахувань. У зв'язку із цим доцільним є зниження рівня ставки податків у всіх сферах виробничої діяльності, яке сприятиме підвищенню економічної ефективності підприємств. Система державного регулювання господарської діяльності повинна передбачати раціональну податкову регуляцію заробітної плати найнятих робітників

і прибутку підприємств із тим, щоб забезпечувати купівельну спроможність трудових доходів населення. Наявну шкалу *ставок* оподаткування не можна визнати обґрунтованою й прогресивною: вона, по-перше, призводить до надмірної диференціації зарплати, по-друге, мінімальна зарплата не набагато перевищує споживчий кошик на рівні фізіологічного існування. Практично оподатковується весь кошик зарплати, що є неприпустимим.

У зв'язку із цим доцільно перенести індексацію зарплат із загальнодержавного рівня на рівень підприємств, використовуючи для цього систему колективно-договірної регуляції трудових відносин. Необхідно відзначити також, що пряма державна регуляція оплати праці достатньо обмежена, оскільки більшість державних підприємств функціонують в умовах ринкових відносин. Світова практика свідчить, що з розвитком цих відносин пряма державна регуляція трудової діяльності витісняється непрямою, договірною.

Для регуляції зайнятості населення в Україні необхідно прискорити розробку проєктів концепцій, законів і нормативних актів, потрібних для практичного використання на місцях, з метою поліпшення соціальної, економічної, податкової та фінансово-кредитної політики держави.

Формами реалізації функцій держави щодо ринку трудових ресурсів України є законодавча функція, тобто видання відповідними органами законів, обов'язкових для виконання всіма державними органами, суспільними організаціями, органами місцевого самоврядування, посадовими особами та громадянами, а також управлінська функція, тобто адміністративна чи виконавчо-розпорядча діяльність — оперативна, повсякденна й конкретна реалізація органами виконавчої влади (державного управління) функцій держави у сфері розвитку економіки та культури, соціального забезпечення й охорони здоров'я, транспорту й зв'язку, охорони суспільного порядку й оборони країни. Вагомими формами реалізації функцій держави щодо регулювання ринку праці є судова діяльність, тобто здійснення правосуддя всіма ланками судової системи країни, діяльність, пов'язана з розглядом і вирішенням судами в установленому законом порядку цивільних, трудових та господарських спорів, та контрольно-наглядова діяльність,

тобто діяльність органів державного контролю й нагляду за законністю діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності на ринку праці.

Інституційні передумови забезпечення соціального розвитку трудових ресурсів потребують удосконалення системи соціального законодавства України. У сфері формування нормативно-правової бази соціальної політики доцільно передбачати вдосконалення програмного законодавчого документа, який визначив би основні принципи, засади й напрямки розвитку законодавства і заклав би основи подальшої кодифікації головних норм у соціальній сфері, а також документів, що визначатимуть порядок регулювання колективних трудових відносин; законодавчих актів, які уможливають реформування системи соціального забезпечення та комплексу актів законодавства у сфері охорони праці.

Інституційні передумови забезпечення економічного та соціального розвитку міських агломерацій України потребують реформування системи законодавства України та вдосконалення законодавчої й нормативної бази регуляції функціонування та розвитку ринку праці України, зокрема, необхідно внести відповідні доповнення до статей 27, 28, 32, 34, 61, 62 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері регуляції питань оплати праці та забезпечення підвищення рівня прибутків мешканців міст, створення нових робочих місць і передумов розвитку малого та середнього бізнесу, втручання органів місцевого самоврядування у процеси закриття містоутворювальних підприємств, а також можливість надання податкових пільг підприємствам усіх форм власності, які створюють нові робочі місця на відповідній території, тобто делегування з боку держави частки повноважень стосовно регуляторної політики у сфері праці на місцевий рівень, де органи місцевого самоврядування зможуть більш ефективно керувати розвитком ринку праці та зростанням добробуту жителів країни.

Висновки. Формування трудових відносин в умовах розвитку міських агломерацій в Україні та вдосконалення функціонування ринку праці, досягнення ефективної зайнятості населення в сучасних умовах соціально-еко-

номічної та політичної кризи стали важливими загальнодержавними завданнями.

Найважливішою серед широкого кола організаційно-економічних і соціально-політичних проблем, обумовлених ситуацією, що склалася сьогодні в економіці України, є проблема зайнятості трудових ресурсів на основі об'єднання ресурсів територій в єдину агломерацію. Зайнятість є найуразливішим місцем у системі ринкових відносин, оскільки саме через цю сферу наочно висвітлюються всі економічні й соціальні суперечності, визначаються ефективність виробництва та умови життя громадян України.

Вирішення актуальних проблем ринку праці та зайнятості в Україні передбачає проведення більш активної політики держави та органів місцевого самоврядування в області галузевої, професійно-кваліфікаційної й територіальної структури. Подальших досліджень потребують питання формування трудових відносин в умовах соціального та економічного розвитку міських агломерацій в Україні, удосконалення функціонування ринку праці України. Узгодження нормативно-правового забезпечення діяльності трудових ресурсів та соціальної політики держави сприятиме досягненню високого рівня зайнятості населення на рівні міських агломерацій. Внаслідок успішного вирішення проблем соціально-економічного розвитку міських агломерацій їхня економіка зможе поступово трансформуватися в ринкову економіку з яскраво вираженою соціальною орієнтацією, що властиво розвиненим країнам, де цей аспект регуляції економіки здійснюється оптимальними ринковими засобами регуляції трудових відносин. Тому потрібна науково обґрунтована державна політика під час створення умов ефективного функціонування механізмів нових, соціально орієнтованих, трудових відносин.

Для обґрунтування перспективної економічної та соціальної стратегії розвитку міських агломерацій на державному і на міському рівні особливу увагу потрібно приділяти вибору заходів із забезпечення ефективної зайнятості населення, для чого доцільно мати розвинену систему прогнозування зайнятості населення міст, що входять до складу агломерації, з урахуванням усіх особливостей.

У разі застосування світового досвіду в Україні повинна бути розроблена національна стра-

тегічна програма формування сучасних трудових відносин на рівні міських агломерацій із урахуванням вимог соціально орієнтованої ринкової економіки. Глобальною українською цільовою установкою цієї програми виступає розширення наявних і створення нових механізмів формування трудових відносин на підприємствах усіх форм власності з метою випуску ними експортної конкурентоздатної продукції.

Досвід країн із розвиненою ринковою економікою унаочнює факт, що міські агломерації як система функціонування економіки міст передбачають формування сучасних соціально-трудова відносин. Реалізацію об'єднання територіальних громад в єдину агломерацію необхідно здійснювати на основі партнерства всіх органів державного, регіонального й місцевого управління, з одного боку, а з іншого — представників бізнесу, підприємництва, підприємств усіх форм власності.

Для забезпечення рівня зайнятості в Україні в першу чергу потрібно прискорити розробку проектів концепцій, законів і нормативних актів, необхідних для практичного використання на місцях, удосконалення законодавчої та нормативної бази регуляції ринку праці. Інституційні передумови забезпечення соціального розвитку трудових ресурсів потребують удосконалення системи соціального законодавства України.

Переваги міських агломерацій, такі як можливість забезпечення концентрації ресурсів на найважливіших напрямках розвитку, ширші можливості залучення та розвитку кадрів, раціональне використання наявної інфраструктури, є властивими для об'єднаних громад, що створюються в процесі реформи місцевого самоврядування, консолідації територіальної основи. Нові можливості територіальних громад, що входять до міських агломерацій, відіграють ключову роль в економічному розвитку держави у зв'язку з прийняттям законів України «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики».

Згідно з Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», органи місцевого самоврядування мають можливість ухвалювати самостійні рішення щодо перспективних напрямів розвитку міських територіальних гро-

мад, проводити більш незалежну від держави власну економічну політику, планувати економічний і соціальний розвиток свого міста, а також розвиток ринку праці й зайнятості населення.

Інституційні передумови забезпечення економічного та соціального розвитку міських агломерацій України потребують удосконалення законодавчої й нормативної бази регуляції функціонування та розвитку ринку праці України, зокрема, необхідно внести відповідні доповнення до статей 27, 28, 32, 34, 61, 62 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері регуляції питань оплати праці та забезпечення підвищення рівня прибутків мешканців міст, що входять до складу агломерацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Гец В.М.* Общество, государство, экономика: феноменология взаимодействия и развития / В.М. Гец; НАН Украины, Институт экономики и прогнозирования. — К. : Экспресс, 2009. — 864 с.
2. *Либанова Э.* Рынок труда / Э. Либанова. — К. : Центр учебной лит-ры, 2003. — 224 с.
3. *Богиня Д.П.* Ментальный фактор в сфере труда: проблемы теории и практики / Д.П. Богиня, М.В. Семькина ; Институт экономики НАН Украины. — К. : Шторм, 2003. — 382 с.
4. *Экономика и рынок труда* / [под ред. А.С. Головачова]. — Минск : Высшейш. шк., 1991. — 245 с.
5. *Про місцеве самоврядування в Україні* : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 27. — Ст. 170.
6. *Про співробітництво територіальних громад* : Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 1508-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 34. — ст. 1167.
7. *Про добровільне об'єднання територіальних громад* : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 13. — ст. 91.
8. *Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року* : постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385 // Офіційний вісник України. — 2014. — № 70. — Ст. 1966.
9. *Територіальний розвиток в Україні розвиток агломерацій та субрегіонів* : [Проект USAID: Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність]. — К., 2012. — 183 с.
10. *Тищенко О.П.* Ресурсний потенціал міських агломерацій: проблеми ефективного управління / О.П. Тищенко, Н.В. Присяжнюк // Економічний часопис XXI. — 2013. — № 9/10 (2). — С. 3–6.
11. *Fujita M.* Economics of agglomeration: cities, industrial location, and regional growth / Masahisa Fujita, Jacques-

Francois Thisse. — Cambridge, JK; New York : Cambridge University Press, 2002. — 466 p.

12. *Phelps N.* Contrasts in agglomeration: proto-industrial, industrial and post-industrial forms compared / N. Phelps, T. Ozawa. // *Progress in Human Geography*. — 2003. — 27 (5). — P. 583—604.

Надійшла 14.09.2015

Е.В. Тарасевич

Институт экономико-правовых исследований
НАН Украины, г. Киев

РЕГУЛИРОВАНИЕ РЫНКА ТРУДА В УСЛОВИЯХ
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ
ГОРОДСКИХ АГЛОМЕРАЦИЙ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрена проблема формирования трудовых отношений в условиях развития городских агломераций. Показаны преимущества городских агломераций в сфере развития социально-трудовых отношений. Сделан вывод, что современные социально-ориентированные трудовые отношения создают условия для социального и экономического развития городских агломераций в Украине, а также совершенствования законодательной и институциональной баз развития городских агломераций. Обоснована необходимость разработки механизмов формирования трудовых отношений в Украине на основе изучения и внедрения зарубежного опыта.

Ключевые слова: трудовые отношения, городские агломерации, социальное развитие, экономическое развитие, система управления городскими агломерациями, трудовые ресурсы.

Е.В. Tarasevich

Institute of Economic and Legal Researches
of NAS of Ukraine, Kyiv

LABOR MARKET REGULATION IN THE CONTEXT
OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT
OF THE METROPOLITAN AREAS IN UKRAINE

The article considers the problem of the formation of labor relations in the development of urban agglomerations. The advantages of urban agglomerations in the development of social and labor relations. It is concluded that modern socially-oriented labor relations create the conditions for social and economic development of urban agglomerations in Ukraine. The necessity of improving the legal and institutional bases of urban agglomerations. The necessity of development of mechanisms of formation of labor relations in Ukraine on the basis of the study and introduction of international experience.

Key words: labor relations, urban agglomerations, social development, economic development, the system of management of urban agglomerations, labor.